

La perspectiva de la Unió Europea davant dels nous reptes que planteja el crim organitzat

EMANUELE MAROTTA

Membre de l'Equip de Direcció de la Unitat Europea contra la Droga (EDU)

11

1. ELS FENÒMENS CRIMINALS ACTUALS

Primerament cal dir que, des de la perspectiva institucional, l'organització d'aquest Congrés sobre els nous reptes en la investigació de delictes és una bona oportunitat per conscienciar els professionals de la policia de la nova realitat que comporta la creació de l'Europol i de les possibilitats que aquesta Oficina pot oferir als investigadors de delictes.

Quan ens referim als nous reptes que planteja el crim organitzat, de fet estem parlant de tres aspectes diferents relacionats amb els atacs criminals a la nostra societat:

- a) en primer lloc, l'aparició d'elements nous en el comportament criminal, molt sovint relacionats amb l'ús de noves tecnologies;
- b) en segon lloc, l'extensió de l'entorn criminal a nous camps d'activitat;
- c) finalment, una percepció més àmplia dels fenòmens criminals preexistents, que ara es coneixen més profundament.

D'entrada, la novetat se centra en l'ús de la informació tecnològica moderna i en les grans possibilitats que atorga l'extraordinari desenvolupament dels mitjans de comunicació i de transport. Ja és molt habitual que els grups criminals internacionals utilitzin tecnologia avançada, cosa que augmentarà fàcilment gràcies a les noves formes de comunicació com Internet, els telèfons mòbils i altres equips electrònics que afavoreixen un intercanvi d'informació ràpid i segur i augmenten les facilitats per a la comissió d'actes delictius. Les organitzacions criminals no se serveixen únicament del programari d'Internet com ara el *Microsoft Netmeeting* o *Netscapes' CoolTalk*, sinó que també utilitzen un programari molt més poderós com l'ICQ.

En un país europeu les organitzacions criminals recluten programadors joves i

sense escrúpols per seguir les transmissions de dades entre policies via Eurosignal per descobrir i dibuixar fotos en moviment de la policia amb l'objectiu d'establir contravigilàncies.

D'altra banda, l'encriptació¹ esdevé cada cop més un mètode utilitzat habitualment pels delinqüents; així, la policia només pot obtenir informació de les connexions o els enllaços però no del contingut.

Internet —amb uns quaranta milions d'ordinadors a seixanta mil intranets, amb més d'un milió d'usuaris i una taxa de creixement del 100 % anual— ofereix al crim organitzat d'Europa i de tot el món nous mecanismes i mitjans per a les seves activitats: pornografia infantil, tràfic de drogues, blanqueig de diners, joc, prostitució i, fins i tot, tràfic d'armes. Òbviament, les eines de la revolució tecnològica no s'han escapat de les urpes dels grups criminals.

La protecció que estableixen els cossos policials, els serveis de seguretat, els bancs i les empreses privades mitjançant l'alta tecnologia ja no és una defensa contra els sindicats del crim que contracten joves *hackers* i *phreakers*.²

Per trobar la raó de l'extensió del crim a nous camps d'activitat hem de considerar que les organitzacions criminals es regeixen per un principi molt senzill: «el negoci és el negoci». Allà on sigui fàcil i segur guanyar més diners (o més poder econòmic o polític, que al capdavall és el mateix), allà s'instal·larà el crim. Aquesta expansió és clara en dos sentits: geogràficament (això explica alguns assentaments criminals nous, majoritàriament ètnics) i en relació amb noves àrees de l'economia o de la societat en general. En aquest darrer cas, em refereixo a la infiltració de la delinqüència organitzada en sectors legals dels negocis i les finances així com en la gestió de fenòmens socials, com ara l'organització i l'exploatació de la immigració il·legal.

A l'últim, el tercer aspecte del concepte «nous reptes» està relacionat, des del meu punt de vista, amb una nova percepció del fenomen criminal, amagada en un primer moment però molt més clara ara, a causa de diversos factors que en faciliten la «visibilitat». Entre aquests factors podem destacar els següents:

- a) l'existència d'eines d'investigació més sofisticades que ara són a l'abast de les autoritats competents, com l'anàlisi criminal;
- b) la millora de l'intercanvi d'informació entre les forces policials;
- c) una atenció més gran de la recerca universitària i els mitjans de comunicació cap al fenomen criminal;
- d) una violència i una brutalitat molt més grans per part del crim organitzat que no dubta a usar mitjans violents i espectaculars per imposar la seva presència amenaçadora.

1. Transmissió de dades o missatges electrònics de forma codificada.

2. Experts en telecomunicacions.

2. ELS TIPUS PRINCIPALS DE DELINQUÈNCIA ORGANITZADA

En aquest punt faré una descripció —necessàriament sintètica— de les característiques principals de l'amenaça que la delinqüència organitzada significa per a la nostra societat. Aquesta descripció es basa, fonamentalment, en el contingut de l'Informe sobre la situació del crim organitzat a la Unió Europea (1996), elaborat pels Estats membres de la Unió Europea en cooperació amb la Unitat Europea contra la Droga (EDU).

2.1 El tràfic de drogues

La Unió Europea qualifica el tràfic de drogues com el tipus d'activitat més atractiva per als grups de crim organitzat, ja siguin nacionals o integrats per minories ètniques no nacionals. Existeix una àmplia varietat d'aquests grups, que actuen tant des de dins com des de fora de la Unió Europea i que són molt actius en aquest camp de la delinqüència: nigerians i altres grups de l'oest d'Àfrica, albanesos, grups de l'ex-Iugoslàvia, marroquins, xinesos, gent del centre i de l'est d'Europa, russos, pakistanesos, turcs, colombians i altres grups compostos de nacionals de la Unió Europea, tots han trobat un lloc en el mercat.

Normalment, la importació i la distribució de drogues és duta a terme pels grups criminals nacionals, encara que la venda a l'engròs de les drogues il·legals molt sovint està lligada a grups integrats per minories ètniques que provenen d'àrees de producció i transport de drogues. Pel que fa a la distribució al carrer, generalment no està tan lligada a grups nacionals o ètnics específics.

Els grups turcs de crim organitzat —que, en gran manera, utilitzen la ruta dels Balcons per introduir les drogues a la Unió Europea— controlen gairebé de manera exclusiva el tràfic d'heroïna. Aquests grups criminals, a partir dels darrers canvis polítics, fan servir els països de l'Europa central i de l'est com a magatzem on es poden guardar de manera segura importants quantitats de drogues —especialment l'heroïna— per tant de temps com calgui. Les drogues poden transportar-se, en petites quantitats i en qualsevol moment, des d'aquests països a les àrees de destinació final.

El tràfic de cocaïna és dut a terme tradicionalment pels grups criminals llatinoamericans, especialment pels colombians. La droga s'introdueix a la Unió Europea mitjançant correus i amagada entre diferents carregaments. Alemanya, els Països Baixos, el Regne Unit i Bèlgica, a causa dels seus ports de mar, són molt atractius per als traficants de cocaïna llatinoamericans. Espanya i Portugal també ho són pels seus vincles històrics i lingüístics.

D'altra banda, la Unió Europea ha esdevingut una de les regions del món que més produeix amfetamines i estimulants, com l'anomenat *èxtasi*. En els darrers anys se n'han detectat laboratoris clandestins a pràcticament tots els Estats membres. Alguns d'aquests laboratoris no són més que petites «cuines», però d'altres són veritables laboratoris professionals amb capacitat per produir fins a un milió de pastilles diàries, n'hi ha d'altres que són mòbils i altres que s'abandonen cada cert temps per evitar que les forces de seguretat els descobreixin.

L'abús de drogues sintètiques —especialment l'èxtasi— s'ha incrementat dramàticament en els Estats membres, potser per la tendència a considerar-la com la droga de l'amor o del ball i per la facilitat d'adquirir-la. És molt clar que hi ha un tràfic interior constant d'aquestes substàncies a la Unió Europea i que els subministradors exploten els més joves. La creixent publicitat en alguns Estats membres sobre morts de joves ha posat de manifest els perills que representa. Malgrat això, la popularitat de prendre aquestes drogues no sembla que s'hagi reduït. Els beneficis que es poden obtenir amb aquest negoci són enormes, encara que s'abaixen els preus, possiblement per l'abundància de l'oferta.

El Marroc continua sent el major productor de drogues derivades del cànem (resina) destinades al mercat de la Unió Europea, conjuntament amb els països llatinoamericans i asiàtics. Aquesta planta cannabàcia és originària fonamentalment de països sud-americans, especialment Colòmbia i Surinam.

A Europa, el paper prominent que els Països Baixos solien tenir en el conreu artificial de cànem (*Nederweed*) sembla que ja el comparteixen altres Estats membres. Es considera que el Regne Unit i Alemanya segueixen els Països Baixos en el rànquing de productors.

No hi ha cap senyal de descens en la producció global i en el tràfic il·legal de drogues i aquest fet ha d'afectar la Unió Europea. Les organitzacions criminals aprofiten la conjuntura i els diversos factors econòmics, històrics, culturals i geogràfics, així com els sistemes de comerç i transport internacionals de cada Estat a fi d'introduir-hi les drogues.

2.2 El frau

Les activitats fraudulentés són l'àrea fonamental d'actuació dels grups delictius nacionals europeus. Per exemple, els grups italians de delinqüència organitzada com la màfia, la camorra, els 'Ndrangueta i altres, tots duen a terme activitats fraudulentés. Un interès molt particular d'aquests grups és obtenir, per al seu ús i benefici, els fons que provenen de la Unió Europea i que originàriament estan destinats per a l'ajut d'àrees econòmicament dèbils; per exemple, el pressupost de la Unió Europea per a l'agricultura és una àrea preferent d'actuacions fraudulentés. De totes maneres, la relació de grups nigerians i asiàtics amb activitats fraudulentés que afecten el Regne Unit i altres Estats membres, demostra que no estem davant d'un camp reservat exclusivament als grups nacionals.

El frau organitzat amb targetes de crèdit pot arribar a tenir una dimensió perillosa a Europa i a tot el món i pot provocar un canvi radical en els hàbits del comerç i dels negocis. Les targetes de crèdit havien estat segures mitjançant el codi de verificació de targetes i s'havia reduït la producció de falsificacions. Ara els delinqüents poden copiar fàcilment la banda magnètica (*skimming*), ja que l'equipament tècnic pot adquirir-se a qualsevol botiga especialitzada. Fins i tot per via Internet tothom pot carregar programes «pirates» (Wizard o Credit Master) amb els quals es pot generar el número de registre de les targetes de crèdit.

2.3 L'extorsió

L'extorsió és un dels instruments criminals per a la defensa i el control del propi territori o per obtenir grans beneficis. L'ús de la violència —de vegades, letal— en els casos d'extorsió a Europa està relacionada, bàsicament, amb els grups asiàtics o amb grups d'origen turc, rus o iugoslau. Les víctimes són normalment petits botiguers locals, la seva família, els treballadors o els hostes i les propietats.

En molts països europeus les organitzacions criminals xineses han comès activitats d'extorsió contra els seus mateixos compatriotes, com és el cas per exemple molt freqüent de propietaris de restaurants asiàtics que són obligats a contractar immigrants il·legals.

D'altra banda, se sospita que hi ha grups organitzats de motoristes escandinaus que s'aprofiten d'altres grups criminals i els obliguen a pagar taxes per les seves activitats criminals.

2.4 La immigració il·legal organitzada i el tràfic d'éssers humans

La majoria d'Estats de la Unió Europea són, al mateix temps, llocs de destinació i de trànsit per a la immigració il·legal i el tràfic d'éssers humans. Si tenim en compte la manera com ha evolucionat la immigració en els Estats membres en el passat més recent i també les raons que provoquen les migracions massives actuals, no hi ha motius per pensar que el flux d'immigrants cap a Europa es redueixi o s'estabilitzi en un futur proper.

Alemanya, Itàlia i altres països afronten un nombre considerable d'activitats d'organitzacions criminals en el camp de la immigració clandestina des del sud-est d'Àsia, de turcs, iranians, iraquians i albanesos, mentre França i Espanya acaren la immigració clandestina organitzada procedent de l'Àfrica i de l'Amèrica del Sud.

La immigració clandestina que passa a través de la ruta dels Balcans planteja un problema en la majoria d'Estats membres de la Unió. En aquesta ruta balcànica els immigrants turcs i kurds són introduïts il·legalment a la Unió Europea per xarxes turques i d'altres nacionalitats. Les xarxes d'immigració clandestina no es limiten a un grup ètnic específic. Així, les xarxes turques d'immigració clandestina introdueixen també immigrants d'altres nacionalitats. Les rutes de viatge, l'elecció dels mitjans de transport i el *modus operandi* no presenten grans diferències entre les diverses xarxes.

La immigració clandestina i el tràfic d'éssers humans estan associats directament amb l'explotació de prostitutes i menors. Les organitzacions criminals actives en el camp del tràfic d'éssers humans són, tot sovint, sospitoses de tenir relacions o de facilitar activitats delictives com l'ús de la violència, el comerç il·lícit d'armes i drogues i la falsificació de documents. A més de fer les seves prospeccions en tots els països asiàtics, sud-americans i africans —que han estat proveïdors «tradicionals»—, els traficants d'éssers humans tenen com a objectiu els països d'Europa central com Polònia, Rússia, Ucraïna, Hongria i la República Txeca per al reclutament de prostitutes.

El *modus operandi* d'aquests grups criminals consisteix a atreure dones dels països de l'antic bloc de l'Est sota la seva dependència fent-los falses promeses sobre treball i prosperitat econòmica. El grups russos i albanesos de delinqüència organitzada estableixen vincles amb els grups que actuen en els països de la Unió Europea en el camp de l'explotació de dones.

2.5 El blanqueig de diners

Molt directament lligat amb el tràfic de drogues i altres formes pròsperes de delinqüència com el frau, el comerç il·legal d'armes i l'explotació de la prostitució, trobem el blanqueig de diners obtinguts il·lícitament. Els instruments que s'usen habitualment en els casos de blanqueig de diners són les oficines de canvi de moneda i els bancs, encara que també és prou evident que s'utilitzen altres entitats legals i estructures comercials per amagar els orígens dels diners. L'ús «desviat» d'estructures comercials inclou les botigues «façana», és a dir, que no tenen cap tipus d'activitat comercial.

Per tal de prevenir que la indústria financera dels Estats membres s'impliqués en pràctiques de blanqueig de diners, la Unió Europea va aprovar una Directiva que obliga les institucions de crèdit i financeres de cada Estat membre a notificar les activitats sospitoses a les autoritats competents. Això feia que els delinqüents portessin els seus diners en metàl·lic als Estats on els controls eren menys severos o inexistent, o allà on els serveis financers eren duts a terme per institucions o oficines (com les oficines de canvi) que no estiguessin dins de l'àmbit d'aplicació d'aquesta Directiva. Això comportava també el transport per via aèria de grans quantitats de diners en metàl·lic.

Ara, les oficines de canvi de tots els Estats membres estaran sota la legislació de blanqueig de diners i tretze dels quinze Estats membres estaran sota els mateixos controls que els bancs. Per tal de dificultar que els delinqüents portin els seus diners en metàl·lic fora de les seves fronteres, el grup de treball Acció Financera va aconsellar als països que implementessin mesures per detectar o controlar el transport físic interfronterer de diners per terra, per aire i per mar, sense impedir però de cap manera la circulació lliure de capitals.

3. LA COOPERACIÓ POLICIAL. EL PAPER DE L'EUROPOL

Això que acabo d'exposar breument són simplement unes pinzellades sobre els reptes que planteja el crim organitzat. És a les nostres mans —els membres de les forces i els cossos policials— afrontar-ho i demostrar que podem reaccionar-hi.

L'element fonamental que es desprèn de la descripció de l'amenaça criminal sembla que és el caràcter internacional creixent de les formes més preocupants de la delinqüència. Conseqüentment, és molt improbable que una reacció adequada a una amenaça com aquesta es pugui basar únicament en els recursos d'un sol Estat. En la lluita contra el delictes la cooperació és la peça clau, tant entre els governs com entre els cossos de policia.

L'establiment de l'Oficina Europea de Policia (Europol) és la resposta de la

Unió Europea al crim organitzat. És una fita que ha d'assentar les bases per coordinar els esforços de cooperació policial en una Europa sense fronteres. La veritable Europol començarà a funcionar probablement la tardor propera, d'acord amb els preceptes del Tractat de l'Europol signat el 26 de juliol de 1995. Mentrestant, és plenament actiu el que s'ha identificat com el seu embrió: la Unitat Europea contra la Droga (EDU).

Sobre la base dels acords presos el 1993 pels ministres de Justícia i Interior, l'actual organització —l'EDU— va començar el seu treball a La Haia al començament del 1994 i, al mateix temps, establia els fonaments per a la creació de l'Europol definitiva. Després de l'adopció d'una declaració conjunta dels ministres de Justícia i Interior el mes de març de 1995, les competències de l'Europol es van estendre més enllà de la lluita contra la droga: tràfic de materials nuclears i radioactius, immigració il·legal organitzada, tràfic de vehicles robats i activitats associades al blanqueig de diners. El mes de desembre de 1996, les competències de l'organització es van ampliar al tràfic d'éssers humans, especialment en relació amb l'explotació sexual.

L'Europol facilita l'intercanvi d'informació entre els Estats membres. També porta a terme estudis de fenòmens criminals a Europa, recull informació i du a terme anàlisis sobre temes determinats. Totes aquestes activitats tenen l'objectiu de donar suport a investigacions concretes.

Hi ha una àrea que, a hores d'ara, resta fora dels límits de l'Europol, però que després de l'entrada en vigor del Tractat de l'Europol ja s'hi inclourà; es tracta del processament centralitzat de dades personals. Aquest canvi tindrà un paper decisiu en la posició legal que la futura Europol ha de tenir.

Actualment l'Europol ja dona suport a les investigacions internacionals i a les operacions policials, com les distribucions controlades, i ofereix coordinació, experts professionals i assistència tècnica.

L'Europol continua desenvolupant nous mètodes per combatre el crim i per donar formació. Un exemple important d'aquesta feina és la formació en matèria d'anàlisi que ofereix l'Europol per a policies dels Estats membres, cosa que ajuda a difondre l'*expertise*. Finalment, l'Europol facilita assessorament legal, estratègic i tècnic en el camp polític i/o en els nivells més alts dels cossos policials de cada Estat membre.

Després de la ratificació del Tractat, l'Europol tindrà el paper de Servei Central Europeu d'Intel·ligència i Suport, que treballarà al servei de totes les forces policials de la Unió Europea, amb un sistema d'informació comú que dotarà les autoritats d'uns drets d'accés com a usuaris per verificar la informació emmagatzemada a l'Europol o als Estats membres relacionada amb organitzacions criminals específiques, delinqüents o delictes.

Dit d'una altra manera, un cop el Tractat entri en vigor, els Estats membres de la Unió Europea tindran a la seva disposició una eina més versàtil per a l'intercanvi d'informació i de dades (el primer instrument que ha existit mai sobre una base de dades central europea amb la finalitat d'anitzar delictes). Aquest instrument ajudarà a centralitzar l'anàlisi del desenvolupament i l'estructuració de les organitzacions criminals que actuen en els territoris dels Estats membres i que tenen relació amb crims internacionals greus. També facilitarà una anàlisi centralitzada de dades

basades i compilades a partir de nombroses fonts exteriors als Estats membres que, al mateix temps, servirà per inspirar i donar suport als investigadors.

Malgrat aquests aspectes prometedors per al futur de l'Europol, s'ha de dir que no està dissenyada per funcionar com un «FBI» europeu; el Tractat no li atorga cap tipus de poder executiu, sinó que limita les seves tasques a les d'una unitat central d'informació i de suport. No obstant aquesta restricció de competències, l'Europol pot oferir als Estats membres un ajut molt valuós a l'hora de dur a terme investigacions nacionals. Així mateix, està desenvolupant anàlisis internacionals i treballs centralitzats d'intel·ligència amb una actitud proactiva. Intentem treure partit dels nostres recursos i també evitar la duplicació d'esforços. Així, seguim una aproximació multidisciplinària en la lluita contra el crim organitzat. L'Europol combina la informació, la intel·ligència i l'*expertise* dels Estats membres de la Unió Europea.

L'intercanvi internacional d'informació i intel·ligència ha millorat pel que fa a quantitat, qualitat i velocitat gràcies al treball de l'Europol. Amb condicions molt altes de seguretat, l'Europol supleix les diferències organitzacionals, lingüístiques i culturals entre els diferents serveis de policia. Els nostres quaranta-cinc oficials d'enllaç que tenen el suport dels Estats membres tenen accés directe a les bases de dades nacionals, a la intel·ligència i a dades sensibles. Això garanteix que en poques hores es pugui fer un intercanvi d'informació i d'intel·ligència entre diverses forces de policia i/o agències duaneres locals, regionals o nacionals.

En el camp de la coordinació i la investigació d'operacions, la Unió Europea ha fet un progrés considerable utilitzant els recursos de l'Europol, que ha coordinat distribucions controlades de drogues amb vaixells que passaven per quatre o més països i que ha donat suport a investigacions de gran abast com la que, després de dos anys, culminà l'estiu passat amb la detenció simultània a cinc països de seixanta-vuit sospitosos de pertànyer a la màfia, després d'una coordinació i d'una avaluació constant d'intel·ligència a càrrec de l'Europol.

No cal dir que una cooperació internacional efectiva no pot deixar de banda els estàndards adequats de cooperació nacional entre els diferents cossos de policia ni entre les branques especialitzades dins dels mateixos cossos policials. En relació amb aquesta qüestió, el Tractat de l'Europol disposa que cada país estableixi una unitat nacional de l'Europol com a única interlocutora de l'Oficina Europea de Policia.

Òbviament, cada país és lliure d'estructurar la seva unitat nacional de la manera que consideri més adequada, d'acord amb el seu ordenament jurídic, la seva organització administrativa i la seva tradició històrica. En tot cas, l'eficiència plena del sistema Europol ha de ser garantida.

Per tot això, la creació de l'Europol no és únicament una resposta al repte criminal, sinó que és un repte en si mateix:

- un repte per als cossos de policia dels diferents Estats, que els obligarà a revisar els seus esquemes funcionals i organitzacionals;
- un repte per a tots els policies, que els farà mirar més enllà de la seva frontera nacional;
- un repte per treballar més i més junts;
- un repte per pensar i actuar d'una forma moderna i amb una mentalitat oberta.